

Szentendrei mozaik

Azt hiszem, a mozaik kifejezés talán egyik városra sem jellemzőbb, mint éppen Szentendrére, a Duna hattyúnyakának ékére. Mozaikokként élnek itt együtt, egymás mellett művészettörténeti értékeink: a pravoszláv templomok ikonjai, a magyar parasztkorok jellemző épületei, a modern képzőművészet emlékei. A Duna ezüstszalagja és a táj áldott domborulatai, a kiállítások sokasága és a parányi nyári színház. A tetők cserepeinek mozaikjait, az utak gránitkockáit az óslakók, turisták és újmódi zárandokok utcákba, terekre injekciózott kötőanyaga fogja teljes képpé. S itt látható az a valódi mozaikkép, Barcsay Jenő szentendrei mozaikja a modern művelődési központ előcsarnokában, mely morális művészetünk egyik kiemelkedő alkotása. Lehet-e hát más irni e városban tett vilámlátogatásról, mint jegyzetlapokat, melyeknek mozaikokkáiból talán összeáll egy szubjektív élményekből, felvillanó gondolatokból szerveződő kép.

A századforduló óta eltelt időszak magyar képzőművészetének jelentős dinasztijának, a Ferenczy-család gyűjteményének bemutatása volt az első, az úttörő vállalkozás Szentendrán, melyet azóta két újabb követett: Kovács Margit életművét fölrajzoló kerámia-gyűjtemény és a nemrégiben elhunyt Czóbel Béla festményeinek állandó kiállítása. A megvalósulás stádiumában van a Szentendrére régóta ihlető közegének és második otthonának tekintő Barcsay Jenő festőművész állandó gyűjteményének kialakítása.

A Ferenczy-család gyűjteménye a dinasztika-alapító Ferenczy Károlynak, a nagybányai festőiskola vezérégyéniségének műveivel kezdődik. Olyan szép képei láthatók itt, mint az életmű csúcspontját jelentő Háromkirályokhoz készített nagyszerű tanulmány, vagy a Szentendrán festett Kertészek, a koral Artisták. Feleségének, Fialka Olga-nak lírai vázlatlapjai mellett Ferenczy Valér quiasai láthatók. A kiváló tehetségű ikrek, a gobelinművész Noémi és a szobrász Béni művei együtt láthatók. Leggazdagabb Ferenczy Béni hagyatéka. Jónéhány kiemelkedő szobrot, kislasztikáját, ragyogó érmeit, kompozíciókhoz készült vázlatait, finom lírával átítatott akvarelljeit láthatjuk a termekben. Noémi néhány eredeti gobelinje mellett kiállították több nagyszerű művének kartonját és rajzait.

Ferenczy-múzeummal szemben, az egykori Vastagh-házban 1973-ban nyílt meg a Kovács Margit-gyűjtemény. A vörös vakolatú falak, a barokkos vascsipkeablakok mögött, a főfőherre meszelt szobákban, fülkékben, állványokon, padkákon ragyogó kerámiák: faliképek, reliefek, figurális alkotások, tányérok, edények, vázák. Az egyik sarokban a híres lakodalmas kályha. A magyar kerámiát megújító nagy triász — Gorka Géza, Gá-

Ferenczy Béni és Noémi alkotásai

A Kovács Margit-gyűjtemény kerámiai-cégre az egykori Vastagh-ház falán

Részlet a Mónus-testvérek tárlatáról

dor Emil, Kovács Margit — alkotásait tömegek szeretik, tisztelik és értik. A modern magyar kerámia e vezérégyéniségének sajátos nemzeti művészete nagyszerűen ötvözi a magyar népművészet elemeit, a pravoszláv ikonok naívan áhítatos báját, a középkori miniatúrák esett időt-

lenségét, a parasztkorok oltárok kedves szobrainak hangulatát. Am minden szónál többet mondanak az alkotások, s úgy tűnik, ezt egyre többen tudják — szinte állandóan zsúfolásig telve a nagyszerűen átalakított ház.

Varga Imre Czóbel-portréja, ez az esettségében is felmagasztosult, a test aszalódásával, az anyag múlásával dacoló, a szellem diadalát hirdető ragyogó arcmás köszönti a látogatót a templomtéri felújított házban. (Ennek a portrénak gipszváltoztatást Varga Imre nemrégiben rendezett szegedi kiállításán láthatták az érdeklődők.) A boltíves ajtónyílások, a szabálytalan alaprajzú, egybekapcsolt terek, folyosók fehér falai felfokozott intenzitással izznak Czóbel Béla mélytűzű színei; vörsek, zöldek, kékek, sárgák. Vibráló színtömbökbe oldott virágcsendéletei, összemosottságukban is karakteres portréi, belső tűzzel perzselő, az élet szépségét, nagyszerűségét és folytonosságát hirdető aktjai egy nagyformátumú festőművész rántestált hagyatékának darabjai, modern piktúránk kimagasló értékei.

Egy kellemes meglepetés: Vársárhely vendégeskedik Szentendrán, az Alföld küldte üzenetét a Dunakanyarba. A folyó partján, a hegyek lábánál az alföldi cserepekultúra mai folytatódának és művelőinek szép kiállítására invitál a plakát: Mónus-testvérek kiállítása a művelődési központban. Valami olyan érzés fogja el az embert a kiállításán, mint néhány órája a Ferenczy-múzeumban. A családi összetartozás, a közös ösforrás, az azonos művészi-etikai alapállás, s ugyanakkor a tehetséggel hitelesített önálló alkotói világ szép példáját idézi mindkét tárlat.

A vásárhelyi Mónus testvéreket — Ilonkát, Sándort és Ferencet — nem kell bemutatni ezen a tájon, az elmúlt években épp a Sajtóház művészklubja adott helyt alkotásaiknak. Őriási a sikerük a Szentendrán megforduló hazai és külföldi „zárandokok” körében. A vásárhelyi cserepek mai örökösei újabb csatát nyertek — ezúttal Szentendrán, amit mi sem bizonyít fényesebben, mint az a tény, hogy mindhárman megkapták a város emléklapoktját.

Évekkel ezelőtt egyik kedvence szentendrei programom volt a szoborparki séta. Ligetes részen, természeti környezetben igazán kiváló szobrok gipszmásolatait gyűjtötték össze, cseréltek időnként, s ez nemesak ismeretszerző akciónak, aktív kikapcsolódásnak és kellemes pihenésnek, de „szakmai edzésnek” is hasznos terep volt. Most hiába keresem, a kerítést lebontották, a letarolt parkban csak néhány málló, töredezett, megcsönkített szobor árválkodik. Ahol annyi lelkes és tehetséges művész él, s ahol annyian megfordulnak, mint Szentendrán; ahol annyit áldoznak a műpártolásra és közművelésre; ahol kezd kiépülni a magyar magyar képzőművészet mai fellegvára, igazán kár volt zátonyra futtatni ezt a nemes és hasznos kezdeményezést. Különösen furcsa ez az eredmények tudatában, a sikerek és gyarapodó értékek ismeretében.

Szentendrán is bezabonyították már, hogy nem kell feltétlenül hipermodern galériákat építeni horribilis összegekért, ha gyűjteményeket, életműveket akarnak bemutatni. (Ez pedig tudniillik jelentős életművek, hagyatékok, gyűjtemények közkinccsége) nemcsak fontos közművelődési misszió, mecénási feladat, hanem az is nyilvánvaló, hogy egy-egy városnak, művészeti centrumnak ezek az állandó galériák adnak sajátosan egyéni karaktert. Meglévő, arra alkalmas, stílusos épületeket bizonyára kevesebb költséggel, sok ötlettel, művészi ízléssel, alázattal és hozzáértéssel össze lehet simítani a benne elhelyezendő alkotások hangulatával. Egy hajdani parasztkúria, polgárház, vagy bármilyen épület sajátos rendje, emberléptékű méretei bizonyára méltó otthont nyújtanak képzőművészeti értékeinknek — akár Szegeden is.

Szeged a Városépítésben

Tallózás egy folyóiratban

A történeliség fogalmát lassan ki kell terjeszteni a XIX. századi együttesekre is

A Városépítésnek — az Építőipari Tudományos Egyesület és a Magyar Urbanisztikai Társaság folyóiratának — alig akad olyan száma, mely valamilyen megközelítésben ne foglalkozna Szegeddal. A most megjelent 1976/1-2. számban pedig éppenséggel cikkek sora szól róla. Erdemes tallózni benne, hadd lássuk, miként vélekednek a szakemberek Szegedről.

A magyar városok műemlékvédelmének helyzetéről tartott előadást Sopronban egy anketén dr. Szabó János, az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium államtitkára. Ebből valók a következők mondatok: „A műemlékvédelem gondolkodásmódjának koncepcionális kérdése a történelmi szemlélet. Ez viszton nem engedhet meg semmiféle megmerevedést, egyszeri ítéletek kanonizálását. Időben előrehaladva új meg új alkotások és együttesek válnak műemlékké vagy történelmivé. Bizonyos vagyok benne, hogy néhány évtized múlva értékes műemlékeink között fogjuk számon tartani a salgótarjáni városközpontot, jelenkori építészetünk kimagasló alkotását. Már ma is történelmi együttesnek kell vizsgálni tekintünk a budapesti Népköztársaság útja hazánkban páratlan eklektikus együttesét, vagy az árvíz után egységesen, nagyvonalúan újjáépült szegedi belvárost.”

Bérczi Gyula és Abonyi Gyuláné dr. Szeged infrastrukturális fejlődése című cikkét is közli a Városépítés. Ezt az írást ismerik Délmagyarország olvasói: május 9-én megjelent a Magazinunkban, Emlékeztetőül summatatát ide iktatjuk: „Szeged továbbra is lendületes és harmonikus fejlődése érdekében az infrastrukturális beruházásokra nagyobb súlyt kell fektetni, hogy az e téren mutatkozó lemaradások ne fékezzék a fejlődést, valamint, hogy a növekvő elvárásokat minél magasabb szinten ki lehessen elégíteni.”

Iparosodás, urbanizáció és a környezetvédelem összefüggései Magyarországon vidéki városokban címmel adja közre tanulmányát dr. Mádai Lajos tudományos kutató. Példái közül több szegedi, Csongrád megyei vonatkozású. Említi, hogy a megyeszékhelyek közül 1970-ben Szegeden volt a legnagyobb az emeletes épületek részaránya: 15,9 százalék. Pécsen 14,7, Debrecenben 4,8, Kecskeméten 3,6 százalék. (A jó arány nyilvánvalóan romlott azóta, hogy a környező községek csatlakoztak Szegedhez.)

Ritkán van alkalmunk összehasonlításra, ezért a következő táblázatot átvesszük a tanulmányból, még ha adatai nem is egészen frissek:

Lakásszaporulat és lakásigények a megyei városokban 1970—1974

Város	Lakásállomány		Szaporodás évi átlaga		Nyilvántartott lakásigények		Szaporulat	
	1970. I. I.	1974. I. I.	Szám	%-ban	1973. I. I.	1974. I. I.	Szám	%-ban
Debrecen	46 894	54 223	1832	3,9	9822	10 712	890	9,1
Győr	30 449	36 015	1391	4,6	4848	5 311	463	10,4
Miskolc	50 377	17 360	1746	3,5	9058	11 150	2092	23,1
Pécs	44 227	48 452	1056	2,4	7475	7337	-138	-1,8
Szeged	45 162	51 170	1502	3,3	8047	9 149	1102	13,7

A kommunális ellátás összehasonlító adatai kapcsán kiderül, hogy: „A megyeszékhely városok többségében 1970-ben egy lakosra 5—10 négyzetméter gondozott parkterület jutott. Legmagasabb ez az arányszám Székesfehérvárott (40,9 m²) és Szegeden (20,2 m²), ezekben a városokban azonban a parkterületnek több mint fele csak külterjesen gondozott.” „A szemét- és hulladékgyűjtésbe, illetve elszállításába bekapcsolt lakások aránya 1973 végén a megyeszékhely városokban csak Székesfehérvárott érte el a 100 százalékot. Ebben a csoportban a városok többségében ez az arányszám 70—98 százalék között mozgott, ezzel szemben rendkívül alacsony a szemét- és hulladékgyűjtésbe bekapcsolt lakások aránya Szegeden (51,9 %), Kecskeméten (43,4 %) és Békéscsabán (39,7 %).”

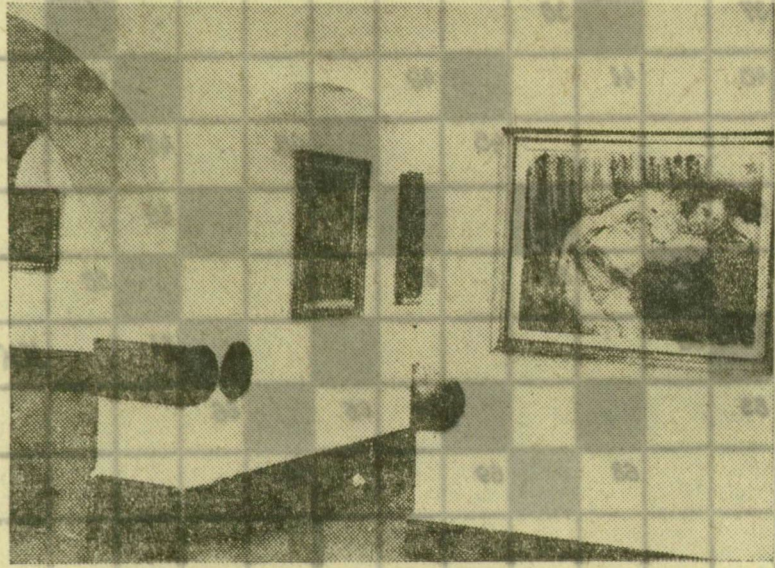
Erdemes és újszerű, ahogy az urbanizációs fejlődést, illetve a vele járó ártalmakat a szerző összefüggésbe hozza egyes nyugtatók és altatószerek fogyasztásával. Ezek szerint 1970-ben, amikor Csongrád megyében a városi népesség aránya 57,5 százalékkal a legmagasabb volt az országban — száz lakosra 3038 darab jutott, s csak 42,4 százalé-

kos városi népességű (5. helyen álló) Hajdú-Bihar előzte meg 3330 gyógyszer fogyasztásával. Ellenpontként: a legkevesebb, 1858 nyugtató- és altatószer jutott Szaboles-Szatmár száz lakosára, ahol a városi népesség aránya 16,3 százalék, s ezzel a 19 megye között 17. helyen állt.

A tanulmány összefoglalóul megállapítja, hogy: „A vidéki városok településegységügyi viszonyait jelző mutatók között jelentős szóródás állapítható meg a megyeszékhely és a járási jogú városok csoportjában egyaránt. Az alföldi városok a legtöbb településegységügyi tényező tekintetében kedvezőtlenebb helyzetben vannak, mint a dunántúli és az északi országrészek városai.”

Lapszemlénknek természetesen nem feladata, hogy részletesen ismertessük a cikkeket, mondanivalójukat. Az idézetekkel inkább csak arra akarjuk felhívni a figyelmet, hogy Szeged mennyire benne van a hazai városépítési, urbanisztikai szakemberek gondolkodásában. Ennek pedig örülnünk kell, még akkor is, ha olykor negatív példákkal is szolgálnak számunkra.

E. K.

Festmények, boltívek a Czóbel-házban

TANDI LAJOS